

Zondag 13 december 2009

1ste schriftlezing: Sefanja 3:14-20

evangelie lezing: Lucas 1:39-56¹

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Als je je moeder verliest, dan is er niemand meer die kan vertellen hoe het was met je geboorte. Als je je moeder verliest, is er niemand meer die je kan vertellen van hoe het was toen zij je droeg. Als je je moeder verliest, is er niemand meer, die je kan vertellen hoe het was toen ze jou voor het eerst voelde.

En dat wil je als kind graag weten, toch? Weten, horen van je moeder dat je verwacht werd, dat je gewenst was, dat er naar je werd uitgekeken, dat er van je werd gedroomd.

Zou Jezus niet ook die gedachte hebben gekend, dat hebben willen weten? Van zijn moeder hebben willen horen? Hoe was het, toen je mij droeg? Hoe was het, toen je mij voor het eerst voelde? Hoe was het, toen je merkte dat je zwanger was van mij?

En wat zou Maria hebben geantwoord? Zou ze, als we Lucas mogen geloven, begonnen zijn met het verhaal dat wij zo goed kennen? Op een dag kreeg ik bezoek - onaangekondigd - van een engel? Zo vertelt Lucas het en zo is het ook duizend malen afgebeeld. Ik heb hier een reproductie van een fresco van Fra Angelico. De engel, duidelijk herkenbaar aan de vleugels, komt in de afgesloten hof van Maria. Maakt een knieval.

Zou Maria het zo aan Jezus hebben verteld? Kind, toen de engel vertelde dat mijn tante op haar hoge leeftijd ook zwanger was geworden, toen ben ik onmiddellijk naar haar toe gereisd om te zien of het waar was.

We weten niet wat Maria aan Jezus heeft verteld. Maar wat we wel weten is dat Lucas het zo aan ons vertelt. Vanuit diezelfde gedachte, diezelfde verwondering, die je kan vervullen, als je je verdiept in het leven van Jezus. Waar komt zo'n bijzonder mens vandaan? Hoe kan het dat een gewoon mensenkind tot zo grote hoogte, tot zulke wijsheid gegroeid is, tot zo grote menselijkheid, tot zo grote barmhartigheid in staat is geweest, tot zo grote opoffering bereid is geweest?

En Lucas zit met nog een probleem. Hij heeft zichzelf de opdracht gegeven om het evangelie aan een Romeins ambtenaar door te vertellen. Om hem te overtuigen van de waarheid van Jezus Christus. In zijn eigen woorden: "het leek ook mij goed om alles van de aanvang af nauwkeurig na te gaan en deze gebeurtenissen in ordelijke vorm voor u, hooggeachte Theofi-

¹ De romantische dichter Novalis in de volgende woorden uitgedrukt: "Ik zie u in duizend afbeeldingen Maria, liefelijk uitgedrukt. Maar geen van alle kan u voorstellen zoals mijn ziel u waarneemt." 'Duizend afbeeldingen' zal hier veeleer een understatement zijn, de verering van Maria heeft gedurende tweeduizend jaar zoveel afbeeldingen opgeleverd. Dat geldt zowel voor de beeldende kunsten als voor poëzie en muziek. De rijkdom aan vaststellingen beantwoordt aan de ondoorgroenelike figuur zelf meisje en moeder Gods, kindvrouwje en op de leeuw rijdende Madonna, dienaar en hemelkoningin. De figuur van Maria, tussen het meisje met de joodse voornaam Mirjam - in het Grieks 'Mariam', waarvan Maria werd afgeleid - en de op de maansikkel zwevende koningin des hemels, is voor mensen in de christelijke cultuurkringen te verheven, te verschillend van de overige vrouwen. Maar de verering van Maria bevindt zich, zoals vele overgeleverde vormen van het Christendom, in een diepgaande ommekeer. De christenen van nu slaan veeleer acht op de heilige Schrift dan op de kerkelijke traditie. In wat vrouwen vandaag geloven, staat niet zozeer de 'vrouwelijke dimensie van het goddelijke' centraal, maar veeleer de zelfstandig beslissende jonge vrouw uit Galilea, die het revolutionaire lied over het einde van honger en oorlogen zingt, een lied dat wij kennen als het Magnificat.

lus, op schrift te stellen, om u te overtuigen van de betrouwbaarheid van de zaken waarin u onderricht bent.”

Lucas moet daarvoor een enorme vertaalslag maken. Hij is zelf een gestudeerde griek² met grote belangstelling voor het jodendom van zijn tijd en geraakt door de boodschap van Jezus. Maar het is niet alleen de taal en de cultuur, die hij moet overbruggen,³ maar ook is deze Jezus veroordeeld en terecht gesteld door een volkgenoot van Theophilus, Pontius Pilatus, een Romeinse edelman. Een Jezus, die in de ogen van Romeinse staatsburgers een verachtelijke en smadelijke dood aan het kruis was gestorven. Hoe maak je van het slachtoffer een held, hoe maak je van de underdog een overwinnaar, hoe maak je van de outcast een zegevierende ster, hoe maak je van een gekruisigde een successtory?

Op zijn bureau heeft Lucas boeken voor zich liggen; onder andere het evangelie van Marcus. En hij leest het begin van dat evangelie: Het begin van het evangelie van Jezus Christus, Zoon van God. In die tijd kwam Jezus vanuit Nazaret, dat in Galilea ligt, naar de Jordaan om zich door Johannes te laten dopen. Op het moment dat hij uit het water omhoogkwam, zag hij de hemel openscheuren en de Geest als een duif op zich neerdalen.

Lucas schudt zijn hoofd. Nee, niet pas bij doop. Al eerder, al bij het allerprilste begin, al in de schoot van zijn moeder is die Geest over hem gekomen.⁴ En niet alleen bij Jezus, ook bij degene die hem doopt: deze Johannes is van af het begin vervuld met de heilige geest. Dat zij zulke bijzondere mensen geworden, dat zij tot grote wijsheid zijn gekomen, ieder op zijn manier tot zulke menselijkheid, barmhartigheid zijn gekomen, dat hebben ze niet aan zichzelf te danken, zelfs niet aan hun moeders en wellicht vaders, maar enkel en alleen aan God.

Maar niemand zou dat geweten hebben, niemand zou dat vermoed hebben, als niet ergens dit bekend zou zijn gemaakt aan mensen. Aan hun vaders, aan hun moeders. En dat laatste

² C.J. Den Heijer Van Jezus naar christendom, pg 173 Taal en stijl van de auteur doen vermoeden dat het Grieks zijn moedertaal is en dat hij een goede opleiding heeft genoten — naar de maatstaven van onze tijd: hij is een academisch gevormd man. In de aanhef van zijn beide boeken richt hij zich tot Teofilus (Lucas 1:1-4; Handelingen 1:1). Over hem is niets met zekerheid te zeggen. Uit het feit dat hij als 'geachte Teofilus' wordt aangesproken, valt echter wel of te leiden dat hij behoort tot de klasse der hogere ambtenaren in het Romeinse rijk.

³ C.J. Den Heijer Van Jezus naar christendom, pg 174 Waarom zouden 'heren van stand' zich interesseren voor verhalen over een zekere Jezus van Nazaret, een joodse man die in een uithoek van het immense Romeinse imperium heeft geleefd? Een man bovendien die op last van de verantwoordelijke procurator Pontius Pilatus, een Romeinse edelman, werd terechtgesteld en de voor Romeinse staatsburgers verachtelijke en smadelijke dood aan het kruis stierf?

⁴ C.J. Den Heijer Van Jezus naar christendom, pg 183 Wie eenmaal op het spoor is gezet van de geest in het evangelie van Lucas en nieuwsgierig op zoek gaat naar nog meer facetten, doet al snel nieuwe ontdekkingen. Bij Marcus verschijnt de geest bij de doop van Jezus in de Jordaan. Dat is in het evangelie van Lucas ook het geval, maar wie de moeite neemt terug te bladeren, leest in het verhaal over de geboorte van Jezus de volgende woorden van de engel Gabriël tot Maria: 'Heilige geest zal op u komen en kracht van de Allerhoogste zal u overdekken. Daarom zal het kind heilig genoemd worden, zoon van God' (Lucas 1:35). Deze woorden krijgen een bijzonder reliëf wanneer we ze leggen naast de eerder uitgesproken boodschap van dezelfde engel aan het adres van de priester Zacharias met betrekking tot de geboorte van zijn zoon Johannes: 'Om zijn geboorte zullen zich velen verheugen, want hij zal groot zijn in de ogen van de Heer. Wijn en sterke drank zal hij niet drinken, met heilige geest zal hij vervuld worden, al in de schoot van zijn moeder (Lucas 1:14-15). De zoon van de priester in Jeruzalem zal "geestdrager" zijn vanaf het allereerste begin, in de moederschoot. Kan het spoor nog verder terug gevolgd worden? Lucas geeft op die vraag een bevestigend antwoord: de zoon van de jonge vrouw in Nazareth zal zelfs drager van de geest zijn vanaf zijn verwekking — ja, ten diepste is hij door de geest Gods verwekt. Wie het geboorteverhaal in het evangelie van Lucas — voor Matteüs geldt hetzelfde — leest uitgaande van de dogmatische vooronderstelling dat het in deze perikopen gaat om 'de maagdelijke geboorte' doet de teksten geweld aan. Ik schreef het al eerder: het gaat niet om de maagd Maria, maar om de geest Gods.

is voor Lucas geen vraag: het zijn de engelen geweest: het is Gabriël geweest, die deze boodschap uit de hemel heeft overgebracht. Die de verbindingslijn is geweest tussen hemel en aarde. Dat is zijn overtuiging: het zijn de engelen geweest, Gabriël voorop, die de hemelse geheimen aan mensen uit de doeken hebben gedaan. Het is Gabriël geweest, die tot Zacharias gesproken heeft: je kind zal vervuld worden met de heilige Geest terwijl hij nog in de schoot van zijn moeder is.⁵ En tot Maria: De heilige Geest zal over je komen en de kracht van de Allerhoogste zal je als een schaduw bedekken. Daarom zal het kind dat geboren wordt, heilig worden genoemd en Zoon van God.⁶

Het is Gabriël, die namens God komt vertellen dat met kerst al het begin van pinkster is gekomen, in hartje winter het voorjaar al bezig is te ontkiemen, dat in het verborgene Gods geest al werkzaam is.

Voor alle duidelijkheid: het gaat Lucas niet om de maagdelijke geboorte; is er nu wel of niet een man aan te pas gekomen. Het gaat Lucas om de geest van God, uitgestort over de mensen. Het gaat Lucas om mensen, die vervuld zijn van heilige geest. Al vanaf hun geboorte, al vanaf het moment van hun verwekking. Als Jezus in de synagoge van Nazareth zal zeggen: 'De geest van de Heer rust op mij; daartoe heeft Hij mij gezalfd, dan is dat niet pas bij de doop in de Jordaan, maar al vanaf het moment van zijn verwekking.⁷ En als Petrus later zal zeggen: Jezus uit Nazareth is de gezalfde, de christos, de messias, door God gezalfd met heilige geest en kracht⁸, dan is dat niet pas bij zijn opstanding, maar al vanaf het moment zijn verwekking.

Dat is de boodschap die de engel komt brengen. Maar Lucas is realist genoeg om te weten dat er tegenkrachten zijn, weerstand. Ongeloof. Onwil. Zacharias, die er geen hout van gelooft. Hoe kan ik weten of dat waar is? Maria, die de engel vraagt: hoe zal dat gebeuren? Die daarna eerst wil zien om te geloven dat haar tante zwanger is. Lucas weet ook van de scepsis van zijn vriend, Theophilus. Een gekruisigde drager van de geest van God? Een geest, die daarna over alle volkeren is uitgestort?

En dan zijn er nog onze vragen. Misschien dezelfde als die van Zacharias, die van Maria? Hoe zal dat gebeuren? Hoe kan ik weten of dat waar is? Maar misschien ook heel andere: hoe gaat het verder met de wereld? Hoe gaat het verder het klimaat? Met die kloof tussen arm en rijk? hoe gaat het verder met ons land, met de kerk, hoe moet ik verder in mijn leven? Na...

Waar de engel om vraagt, is geloof. Waar de engel naar zoekt, is vertrouwen. Wat de engel wil wekken, is hoop. Niet in hemzelf. Dat doet niet ter zake. Maar wel geloof in

⁵ Lucas 1:14,15

⁶ Lucas 1:35

⁷ 'De geest van de Heer rust op mij; daartoe heeft Hij mij gezalfd. Om aan armen de goede boodschap te brengen heeft Hij (God) mij gezonden, om aan gevangenen hun vrijlating aan te kondigen en aan blinden het licht in hun ogen, om verdrukten in vrijheid te laten gaan, en een jaar of te kondigen dat de Heer welgevallig is' (Lucas 4:18-19 = Jesaja 61:12). Nadat Jezus de verzen heeft gelezen, sluit hij de boekrol en zegt: 'Vandaag is het schriftwoord dat u hebt gehoord in vervulling gegaan' (Lucas 4:21). In deze zinsnede wordt de visie van Lucas op pregnant en niet mis te verstane wijze onder woorden gebracht. De geest Gods leidt hem, inspireert hem en brengt hem tot vreugde, blijdschap en jubel (Lucas 10:38). In zijn tweede boek maakt Lucas niemand minder dan Petrus tot vertolker van zijn gedachten over Jezus: 'U weet wat er gebeurd is in heel het joodse land, het eerst in Galilea, na de doop die Johannes verkondigde: dat God Jezus uit Nazaret zalfde met heilige geest en kracht; hij trok weldoende rond en genas allen die in de macht waren van de duivel, want God was met hem' (Handelingen 10:37-38). Wie eenmaal op het spoor is gezet van de geest in het evangelie van Lucas en nieuwsgierig op zoek gaat naar nog meer facetten, duet al snel nieuwe ontdekkingen.

⁸ Handelingen 10:37-38.

zijn boodschap, vertrouwen in zijn woorden. Geloof in, vertrouwen op, hoop op heilige geest, die muren kan laten vallen, deuren openen, toekomst ontgrendelen. Twintig jaar geleden in Berlijn, misschien vandaag in Kopenhagen, misschien morgen in ons leven.

En waar die geest mensen vervult, daar beginnen klokken te luiden, springen mensen op van hun stoel, roepen ze het uit van blijdschap, beginnen ze spontaan te zingen.

Jij ook? Ik ook. Wanneer? Toen tante Elisabeth tegen me zei dat ik de meest gezegende was van alle vrouwen en gezegend de vrucht van mijn schoot! En dat was ik? Ja, dat ben jij! En wat heb je toen gezongen? Mijn lofzang, jongen. Ik zing het je voor, zodat je het nooit zult vergeten en zelf kunt zingen, als je groot bent. Een lied van vrede, een lied voor u, een lied voor mij, een lied om uit te zingen dat HIJ - gezegend zij zijn naam! - voor alle mensen heeft gedaan zo vele goede dingen. Laat je dopen met Gods Geest die je aanvuurt en geneest Amen.